

Edgar Allan Poe

KARTA OSTUA

(The purloined letter)

Paris'en, 18.. gn. urtean, udazkeneko illunabar euritsu kaxkar batez, nere adiskide G. Augusto Dupinen laguntasunean arkitzen nintzan, onen liburutegi txiki edo irakur-gelan, «au troisième, N.º 33 rue Dúnót, Faubourg St. Germain», itsas-aparrezko pipa batek eta erdi-ametsetan egoteak emandako atsegin biñakoaz gozatzen nuela.

Ordubete edo ba-zan ixil-ixillik geundela, Bizkitartean norbaitek, ustekabez etorrita ikusi izan ba-gindu, uste izango zuan nunbait, beste zeregiñik ez genduala, ez batak ez besteak, gelako aidea loditzen zuan keari begira egotea baño. Nik neronek ordea ba-nuen beste egitekorik; arratsalde artan bertan biok egindako elkarrizketa bateko puntu batzuk ausnartzen nengoan. Morgue kaleko gertaera hura eta Marie Roget'en iltzeari zerraikion misterioa (1), orra nere orduko gogoetak. Bi gauza oien artean alakoxe artu-eman bat bazala pentsatzen nuan momentuan, gelako atea zabaldu eta gure ezagun zar, Mr. G., Parisko Polizi-buru edo Prefeta, sartu zan. Arrera ona egin genion, gizon arrek ba-zuan alabaiña bere alde atsegiña, naiz beste aldetik purtzil xamarra izan. Gaiñera, ez genduan azken urte aietan elkar ikusten.

(1) *Morgue* kaleko bi erailtzeak eta *Marie Roget-en* misterioa, Poe'ren bi ipui. Auek eta *Karta ostuak* irukonde edo triptiku gisako bat osatzen dute.

Illunpean geunden eserita. Dupin zutitu zan krisaillu bat piztuzeko asmoz; ez zuen piztu baña eta berriz exeri zan, G'k esan bait-zuan guri konsultazera, edo obeki esan, nere lagunaren iritzia eskatzera etorria zala, naspil aundia sortu izandako egiteko ofizial baten gainean.

—Gogoeta-egitea eskatzen duen kasua baldin bada ori —oarerazi zuan Dupin'ek, metxa zegoen bezela utzirik, illunpetan aztertuko dugu obeto.

—Orra zure bitxikerietarik bat! (2) esan zuan Prefetak. Onek, ezin konpreni zezakean edozer gauzari «bitxi» deitu oi zuan, eta onela, ezin konta ala «bitxikeriz» inguratua bizi zan.

—Bai alegia! erantzun zuan Dupin'ek, etor-berriari pipa bat eskeñiaz eta alki bigun bat arengana bultzatuaz.

—Eta, galdetu nuan nik, zein duzu oraingo korapillo ori? Beste erailtzeren bat izango ez al da gero!

—O, ez olakorik! Egia esan, oso eginbide erraza da bera, eta ziur nago, geurok moldatu gindezkeala, ederki moldatu ere, iñoren laguntzarik gabe. Bañan nik pentsatu dut Dupin'ek atsegín izango zuala aren xeetasunak entzuteaz, gauza bitxi-bitxia baita...

—Erraza... eta bitxia! —Dupin'ek esan.

—Bai orixe... eta ez orixe. Bata ta bestea, orratx. Gauza da, gu guziok estu-estu ibilliak gera, egiteko onek, erraza dalarik ere, burugaltze aundia ekarri digu-eta.

—Gauzaren erraztasuna bera liteke, apika, bide zuzenetik okertzen zaituztena, esan zuan nere lagunak.

—Ori da zozokeria, gizona! erantzun zuan poliziburuak, parrari ezin eutsirik.

—Misterioa, nork daki, argitxoegia izaki...

—O Jaungoiko maitea! Nork noiz entzun du olakorik?

—...agiritxoegia edo...

—Ja, ja, ja! Ju, ju, ju! Jo, jo, jo! deader egiten zuan gure bixitalariak, ito bearrez. —Oi Dupin, ni parrez lertzea nai duzu ala?

Orduan nik: —Eta zer da, gero ta gero ere, zure egiteko ori? galdetu nion.

—Esango dizuet bai —erantzun zuan Prefetak, alxian lasai katuaz eta pipatik ertendako ke-zirimol luze lodiari behako (3) pentsakor bat emanaz. Itz gutxitan kontakuko dizuet. Asi baño len orde, utzi zadazute oar bat egiten, alegia, nere zer au, ixil-ixillean

(2) *Bitxi* (Lapurdi ta Baxe-Nabarre'ko itza): gauza arraroa, xelebrea edo oiez-bezelakoa. ("Bakan eta arrigarria: Esaera bitxia, zuk jalki dozuna ere!") —Etxeberria Juan Anjel'en Euskal-iztegi laburra.)

(3) Behako: begiratu bat.

eukitzeko gauza dala, eta norbaiteri esan diodala igarriko balute, orain dudan kargua bera ere galduko nukela... bai segurik!

—Asi zaitez... —nik.

—Edo-ta... ez asi. —Dupin'ek.

—Tira ba. Goren-goreneko leku batean auxe jakiñazi didate nerineroneri: ajol aundiko dokumentu bat ostua izandu dala errege-erregegiñen gela batetik. Lapurra ezaguna da; eztago onetan dudarik, ostutzen ikusi duteta. Eta auxe ere ba-dakite: dokumentua aren eskue-tan arkitzen dala oraindik.

—Nola dakite ori?

—Argi ta garbi ageri da ori, dokumentuaren beraren izakeratik, bai eta lapurraren eskuetatik irten ezker bereala agertuko liraken zenbait ondorio ez agertzetik ere; bestela esan, lapurrak hura ez erabiltzetik, asmo bide duen bezela.

—Mintza zaitez argixeago —esan nuan nik.

—Ongi, geiago esatera arriskatuko naiz. Paper orrek, bada, ematen dio bere oraingo jabeari nolabaiteko eskubide, al-izate bat, al-izate onek indar aundi-aundia duen nunbaiteko leku batean...

Agidanez, gure Prefeta diplomatikoen mordollo-zalea zan.

—Oraindik ere eztut zearo konprenitzen —esan zuan Dupin'ek.

—Ez? bada... dokumentu ori irugarren pertsona bati erakutsi ezker —beronen izena ez dut azaldu nai— zalantzan jarriko litzake goren-goreneko aundiki baten ohorea; eta gauza orretxek ematen dio paperaren eusleari eskubide hura bestearen gaiñean, alegia, ohorea eta pakea arriskuan dituan aundiki arren gaiñean...

—Bañan eskubide ori iristeko —egin nuan nik— lapurrak ostutako aundiki orrek bera ezagutzen duela jakin bear luke. Nor atrebituko litzake ba...?

—Lapurra —jarraitu zuen G'k— D' ministroa da, eta ori zernai egitera atrebitzen diranetakoa dugu, bai gizon bati dagokiona ta bai ez dagokiona ere. Lapurreta au egitean, azkarra bezin ausarta dala agertu du. Dokumentua —karta bat, labur esateko— ostutako aundikiak errezibitua zuan, erregeren «boudoir»en bakarrik zegoan batean. Hura irakurtzen ari zala, beste aundikia —nor eta berak karta ezkutatatu nai zion huraxe, ain zuzen, sartu zan ustekabean. Estu ta larri, kajoi batean sartzeko alegiñak egin zituan; alperrik ordea, eta bertan bera, mai baten gaiñean utzi bear izan zuan. Zuzenbidea zegoen bazterra orratik, agirian gelditu ta barru-aldea berriz, azpian gordeta. Augatik ez zion kasurik egin sartu-berriak. Une artantxe sartzeta da D' Ministroa. Begi zorrotzekoa izaki, bereala ikusten du papera, esku-letra ezagutu, aundikiaren estutasuna somatu ta beronen ixillekoaz jabetzen da. Gero, eguneroko eginkizunetan jardun ondoren —zarra-parra, oi duenez— karta bat ateratzen du paper-zorrotik, bes-

tearen antzekoa; iriki ta irakurtzen duelakoa egin eta gero lenbizi-koaren ondoan lagatzen du. Bere eginkizunetara berriz ere biurtuta, ordu-laurdentxo batez jarduten du, erreinuko gauzen gaiñean. Azkenik, agur-egiterakoan karta jasotzen du maietik... berea ez ordea, bestea baizik. Onen jabea, alako jokua ikusi arren, ez zan noski txin-
tik ateratzen ausartu, beste aundikiaren bildurrez. Aldegin zuen Mi-
nistroak, beraren karta hura —inportantzi gabeko bat— mai gaiñean
utzita.

—Ortxe duzu —esan zuan Dupin'ek niganontz erdi jiratuta—
ortxe duzu eskubidea iristeko zuk eskatzen zenduan baldintza: ba-
daki lapurrak, ondo jakin ere, ostutako aundikiak bera ezagutzen
duela.

—Bai —prefetak erantzun— eta onela eskuratu duen ahal-izateaz
ederki baliatua da zenbait illebetez onuntz, beraren protxurako eta
puntu oso kaltegarri bateraño. Ostutako aundikia etsi-etsirik dago,
gero ta etsiago, karta bereganatu bear duala. Au ordea ezin egin li-
teke onez-onean eta agirian. Azkenik, itxarogabetua, egiteko ori nere
gain uztea erabaki du.

—Ezin aukeratu, ezta asmatu ere, ajente azkarragorik esan zuan
Dupin'ek ke-laño baten barru-barrutik.

—Zurikatu egiten nauzu zuk... baliteke ordea, beste nunbait ere
zuk bezelaxe pentsa dezaten...

—Karta, zuk esaten duzun bezela —nik esan nuan— Ministroaren
eskuetan dago oraindik, argi dago ori; bera eukitzeak, eta ez bera
erabiltzeak ematen bait-dio alako ahal-izatea. Karta erabilli ezkeru,
agur ahal-izateari...

—Egia, eta uste sendo orrexek eman dit kemena eginbideari eki-
teko. Ministroaren jauregia, mandiotik sotorano arakatzea (4) izan
nuan lenengo egitekoa; eta nere buru-austerik aundiena aldiz, ara-
katze ori arrek ez susmatzeko moduan egitea. Ezer somatzen baldin
bazuan, arrisku aundia sortu zitekeala-ta, kontuz ibiltzeko agindua
eman zidaten.

—Baiñan —esan nuan nik— ez zenduan orretan bat ere buru-
austerik, zuk! Parisko poliziak maiz askoan egiña du eta, orain bai-
ño lehen, egikizun ori...

—Egia da! Eta orrexegatik ez nuan itxaropena galdu. Ministroa-
ren oiturak eta ibillerak ere asko zelaitu zidaten bidea. Sarritan pa-
satzen ditu gauak etxetik kanpo. Zerbitzari gutxi ditu, nagusiaren ge-
latik urrunxko lo egiten dutenak; eta geienak napolitarrak izanik,
beti arkitzen dira ordituak izateko prest. Nere giltzak, dakizutenez,

(4) Arakatu: arduraz, arretaz aztertu edo miatu.

Paris'ko edozein ate zalbadu dezakete. Iru illebetean, gabeko ordu geienetan, jai ta aste egona naiz, jo ta ke, nerau egon ere, D'ren jau-regia miatzen. Izen ona dijoakit onetan. Eta —inportantzia aundiko ixilleko bat agertzen dizuet onenbestez— eskeiñitako saria izugarri aundia da. Onela bada, azterketari jarraitu nion, amorerik eman gabe, aliketa lapurra ni baño maltzurrago dala etsi nun arteraño. Paperak gordetzeko egoki izan zitezken bazter eta zokondo guziak miatu ditut, nik uste.

—Bañan —oarrerazi nuan nik— ez ote liteke gertatu, Ministroak karta euki arren —eta badauka noski— etxeaz kanpo gorderik eukitzea?

—Orrek ez du itxura aundirik —esan zuan Dupin'ek— Gaur egunean, korteko gauzen egoera berezia dala-ta, batez ere D., daki-gunez, sartuta dabilleneko sator-lan oiek dirala-ta, karta hura, berak nai duenean, berari komeni zaionean alegia, erabilli ahal izatea, gauza txit inportantea de beretzat, dokumentua eukitzea bezin inportantea bai, esango nuke.

—Berari komeni zaionean erabilli ahal izatea? nik galdetu.

—Edo-ta, naiago ba-duzu, ondatu ahal izatea.

—Izan ere, esan nuan, papera etxean dagola ezta dudarik. Gai-ñerakoaz, eztugu uste izan bear, Ministroak aldean daramanik.

—Ez noski, argitu zuan Prefetak. Bi bider, kalean, gezurrezko lapurrek oldartua izandu da, ta bere sakelak ondotxo miatuak, neronen begipean.

—Alperreko nekea —esan zuan Dupin'ek—. D'ori, nere ustez erabateko zoro bat ez izanik, alde-aurrez izan bear zituen igarri kaleko oldar oiek eta...

—Erabateko zoroa ez, apika; baiñan poeta da; zoroaren urrengo beraz, nik uste.

—Egia —esan zuan Dupin'ek pentsakor, bere itxasaparezko pipatik ke-motots luze bat boteaz—. Egia da ori, bai... nerau bertso-gintzan iñoiz saiaturia izana ba naiz ere...

—Ea azterketa orren xeetasunak ematen dizkiguzun...

—Bai pozik. Gauza da, bear aña denbora artu ta nunnai miatu genduala. Osorik eta aspaldidanik nago ni gauza oietara oitua. Egoitza guziaz jabetu nintzan, gelarik-gela, bakoitzari astebeteko gau guziak ematen nizkiola. Lenbizi, gela bakoitzeko tresneria aztertu genduan, kajoi guziak zabalduaz, bai agiri ziranak eta bai agiri etziranak ere. Zuek badakizute noski, ongi ikasitako polizia batentzat ez dagoala munduan ixilleko kajoirik. Asto galanta da, alajaña, orrelako azterketa batean kajoi «izkutu» oietakoren bat arkitu gabe uzten duan polizia! Gauza errezagorik! Ba-dira edozein gelatan kon-tuan artzeko zenbait utsune ta zabalgun, eta guk ere ba-dauzkagu

orretarako erregla zeatzat. Lerro baten berrogeitamarrena ere (5) itzuriko ez litzaiguke. Ontzi-apalategiak eta kristal-arakak, bitrinak, ikusi ondoren, alkietara itzuli genituan begiak. Aburdikoak (6) mia-tzeko, zuek dakizuten orratz luze-luze aiek erabili genituan. Maieta-tik ere, gaiñeko olak jaso genituan.

—Eta ori zertarako?

—Batzuetan, norbaitek ezer gorde nai duanean, maiaren naiz onen gisako beste mueble baten gaiñaldea jaso, zangoetako batean utsune bat egin, utsunean gordegaia sartu eta gaiñaldea berriz ipin-tzen du bere lekuan. Era berean erabili oi dira oe-zangoak ere, be-ren goiko eta beheko muturrak ustuz.

—Baña, ez ote liteke utsunea igarri, soiñu-bidez, kanpo-aldetik jo ta ateratzen dan otsa adituaz?

—Ez iñola ere, baldin gauza sartu ondoren, algodoia naikoa zu-loan sartzen bada. Gaiñera kasu ontan, ez aztu, zaratarik gabe jardun bearrak giñan.

—Baiñan zuk ezin txikitu zeñituen, ezin zatikatu mueble guztiak, alegia, zuk esandako moduan zerbait gordetzeko onak izan zitezken mueble guztiak... karta bat estutua izan diteke, zorroztua, kiribil (7) me-me bat biurtu arteraño, galtzerdi-orratz aundi baten itxura ematen zaiola, eta itxura orrekin alki-makillen batean, esaterako, sartua. Ez ote zenituen alki guztiak zatikatuko zuk, noski...!

—Ez, jakiña. Ba genduan oberik. Jauregiko alki guzien makillak, eta zer esanik ez, mueble-mota guzietako lotuneak ere (8), indar aundiko lupa baten bidez aztertu genituan. Ikutu-aldi berri baten arrastorik egon balitz, bereala ikusiko genduan; ginbeletak ateratako zerrauts-pikor bat, esaterako, sagarra bezin aundi agertuko zitzaigun. Orobat, likatze (9) berririk egon balitz, edo-ta makillen lotunetan tarteren bat bear baño zabalagorik... aski genduan orrenbestez gorde-lekua somatzeko.

—Ixpilluak ere ikus-miratuko zenituzten noski... eta ixpilluen barneko tartea... eta oak, eta oe-estalkiak eta kortiñak, errezelak eta alfonbrak...

—Noski baño noskiago. Eta etxeko tresna guzi-guziak orrela ikus-miratu ondoren, etxea bera ikertu genduan. Onen luze-zabal osoa sailka banatu genduan, sail bakoitzari bere numeroa ematen genio-

(5) Berrogeitamarrena: luze-neurri bat, bi milimetro gutxi gora-bera dituana. (Quincuagésimo.)

(6) Aburdiko: almohadón.

(7) Kiribil: rosca. Kiribildu: enroscar.

(8) Lotune: bi atal edo pieza elkartzan, lotzen diran lekua.

(9) Likatze: encoladura.

la, bat ere azturik geldi ez zedin; gero sail oiek guziak, bana-banaka, ikertu genituan luparen bidez, len bezela; baita aldemeneko etxeak ere.

—Aldameneko etxeak ere! oju egin nuan. Baña, ori lan neko-soa!

—Ala da bai. Bañan saria ere... hura alakoa.

—Etxe-inguruko lur-bazterrak ere bai?

—Orube guzia, adrilluz estalia dago; neke gutxi izan genduan orrekin, aukeran. Adrilluen arteko goroldioa ikertzean, iku-gaberik zegoala oartu giñan.

—D'ren paperak ere eta bere apalategiko liburuak ikertuko zenuituzten, zer esanik ez...

—Bai benetan. Paper-pillo eta paper-sorta guziak iriki ditugu; liburuak ostera, iriki ez-ezik, orriz-orri begiztatu ere bai, ta ez astindu bakarrik, guretako ofizial batek edo bestek egin oi duan bezala. Liburu-estalki bakoitzaren lodiera, arretarik aundienaz neurtu genduan eta lupaz alik zorrotzen begiratu. Estalki oien artean ezer sartu berririk egon balitz, ez zitzaigun igarri gabe geldituko. Ba-ziran an bospasei liburu, azalgintzatik (10) etorri berriak; oiek ere aztertu genituan arretaz, luzeran, arako orratz aiekin.

—Alfonbraen azpiko zolak ere, miatu?...

—Jakiña. Alfonbra guztiak kenduta, azpiko zoladura ikertu genduan, lupa-bidez.

—Paretetako paperak?

—Bai.

—Eta ardangelak?

—Bai ardangelak ere.

—Orduan —esan nuan nik— oker ibilliak zerate eta karta ezta jauregian arkitzen, zuk bestela uste arren.

—Arrazoia ez ote duzun bildur naiz, esan zuan Polizi-buruak. Eta orain, Dupin, zer kontseju ematen didazu?

—D'ren etxea ondo miatu berriz ere.

—Alper-alperreko lana litzake ori gero! Karta jauregian eztagoala ziur nago, bizi naizela bezin ziur...

—Eztut kontseju oberik ordea. Kartaren zeazkuntza (11) izango duzu noski.

—Ori bai. —Eta orduan Prefetak, agenda bat aterata, galdutako dokumentuaren azalpean zeatz bat irakurtzen asi zitzaigun; nolakoa zan barrutik eta, bereziki, nolakoa zan kanpo-aldetik.

(10) Azalgintza: encuadernación.

(11) Zeazkuntza: azalpen, deskripzioa.

Zeazkuntz ori irakurri bezin laister, alde egin zuan gure gizonak, inoizkorik erorien.

Illabete-garrenean beste ikustaldi bat egin zigun. Lengo patxada berean arrapatu ginduan. Pipa bat artu ta eseri zan eta ajolik gabe gozua batzuez asi zan mintza ta mintza. Azkenean nik:

—Eta, G.? Kartaz zer berri? esan nion. —Etsita egongo zera nunbait, Ministroa arrapatzea txantxetako gauza ez dala?

—Deabruak daramala! Alaxe, da, bai... egin dut alaere Dupin'ek burutan ipiñi zidan bigarren azterketa ori. Lan alperra ordea; bane-kian nik, aurretiaz jakin ere.

—Zenbatekoa zala esan zenduan —galdetu zuan Dupin'ek ziri-ka— zenbatekoa, eskeñitako saria?

—O... ori... puska galant ederra, aundi-aundia benetan. Eztut esan nai zenbatekoa dan, ain zuzen; auxe bai esango dut: 50.000 liberako (12) txeke bat neronen sakeletik emango niokela, penarik gabe, karta ori billatu ta ekarriko lidakenari. Au da egia, aren garrantzia egunetik egunera aundiagotzen dijoala. Eskupekoa ere, orain berean duplikatu egin dute; baña, iru aldiz aundiagotuta ere, ezin egin nezake nik, orain arte egiña baño geiago.

—Bai gizona! esan zuen Dupin'ek, pipa-lañoen artetik itzak narraztuaz. Nik uste dut... egia esan, G'..., zuk ez duzula zure burua aski estutu eginbide onetan... azken-azkeneraño ez beintzat... Zer-bait geiago egin ahal zendukela... ez? uste dut.

—Nola? Nolatan baña?

—Orra... (puf, puf, puf, pipari tiraka)— kontsejua eskatuaz, orratx, gai onen gainean (puf, puf, puf). Gogoratzen al zera... (puf, puf) Abernethy'ren pasadizuaz?

—Ez nik! Inpernura zure Abernethy edo dalako ori!

—Bai, inpernura, gogo ba-duzu, eta bejjondaiola. Beiñola bada, dirudun zurkaitz bati, Abernethy zeritzan sendagille orrengandik diagnostiku bat, utsean, ezer ere pagatu gabe, atera bear zuala bururatu zitzaion. Eta bein batean, lagun batzuen artean arekin izketan zegoala, alegia ta deus ez azaldu zion bere «kasua», besterena zalako itxuran. —Irudi egin dezagun —esan zion zurkaitz arrek— olako ta alako erizantzuak (13) dituala... bai? Eta orain, sendagille jauna, zer artzea aginduko zenioke berari?

—Zer artzea? erantzun zuan Abernethy'k —ba... kontseju artzea, gizona, kontsejua... bai orixe! (14).

—Baña —esan zuan Prefetak suminduxea— ni ere kontsejua

(12) Libera: franco, Franzia'ko dirua.

(13) Eri-zantzua: sintoma de enfermedad.

(14) Kontsejua: kontsulta esan nai du (ingl. "advice").

artzeko gertu nago, baita beragatik ordaintzeko ere... nik emango nioke, benetan eman ere, 50.000 libera lan ontan lagunduko lidaken edozeini!...

—Ori orrela dala —erantzun zuan Dupin'ek kajoi batetik txekeliburuxka bat atereaz— esan duzun kantidade orretako txeke bat egingo didazu, bai? Bera firmatuz gero, karta eskuan utziko dizut.

Txundituta gelditu nintzan ni. Prefetak, tximistak jota zirudian. Alditxo batez muturik eta geldirik egon zan, nere lagunari begira, ao-zabalik, ezin siñisturik, begiak zuloetatik iges egiteko zorian. Gero, bere buruaz nolerabait jabetuta, luma bat artu zuan, eta iruzpalau zalantz-aldi ta beste ainbeste behako zoro egin ondoren, izenpetu zuen, azkenean, 50,000 liberako agindua, eta mai gaiñetik eman zion Dupin'eri. Onek arreta aundiz ikuskatu ta sakel liburuxka batean sartu zuan. Orrengoa, «escritoire» bat zabaldurik, karta bat artu ta Prefetari eman zion. Kargudun onek, pozez lertu-urren, hura arrapatu, esku dardartsu batez iriki, barrukoari begikada arin bat egotzi ta gero ostopozoka ta bilin-balaunka ate aldera joanda gelatik irten zan, zilimonirik egin gabe, eta iztxo bat ere gaiñeratu gabe, Dupin'ek txekea firmatzeko eskatu zionez geroztik.

Hura aienatu ondoren, nere adiskidea argitasunak ematen asi zan.

—Paris'ko uri-zaingoa (15) —esan zuen— guztiz azkarra da bere eginbidean. Tematsua da, asmakorra, amarrutsua, bere lanak eskatzen dituan gora-behera guzietan ederki ikasia. Orrexegatik, G'k, D'ren etxea nola arakatu zuten kontatu zigunean, konfiantza osoa izan nuan nik, bear bezalako miaketa egiña zutela... beren lana zabaltzen dan mugaraño.

—Beren lana zabaltzen dan mugaraño?

—Bai. Artutako neurriak, beren klaseetan onenak ez-ezik, ezin obekiago ezarriak ere izan ziran. Karta bada, poliziaren billaketa-barrutian egon balitz, mutiko oiek, zaude ziur, arkitu egingo zuten.

Irri besterik ez nuen egin nik. Berak ordea, benetan esaten zuan guzia.

—Neurriak beraz, onak ziran, izan —jarraitu zuan— Auxe zuten akatsa: kasu berezi onetarako eta alako gizonarentzat desegokiak izatea. Ba-du Prefetak, bere korapilloak askatzeko, antze-aundiko maratil-xorta bat, molde jakin aldakaitz bat; eta beronekin egokituazten ditu bere asmo guziak, naiz dirala aundi, naiz dirala txiki, Prokusto'k bere oatzea erabiltzen zuan bezelaxe erabilliaz, alegia. Eta irutarik bitan poto egin oi du bere lanean; batzutan, sakonegi jotkatzen dualako, bestetan ariñegi. Ba-dira amaika eskola mutil, bera baño arrazoikari obeak diranak. Bat ezagutu nuan nik, zortzi urtetsu-

(15) Uri-zaingoa. Policía, servicio policial.

koa, «baña ala biña» deritzan jokuan jendeak arriturik uzten zitua-
na, inoiz ere galtzen ez zuan-eta. Joku au txit erreza da. Jokalari
batek kanika pillo bat esku batean gorde ta kontrakoari galdetzen
dio, ea pillatxo «bana ala biña»koa dan. Onek igarri ezkeru, kanika
bat irabazten du; bestera bat galdu. Mutiko arrek, ikasle guzien
kanikak irabaziak zituan. Ba-zuan noski, ain ederki igartzeko, bere
asi-masi edo printzipioak; bere kontrakoaren maltzurkeria noraño-
koa zan igartzeko ta neurtzeko gaitasuna, alegia. Esate baterako:
irudi egizu kokolo inoiz batekin ari dala jokuan, eta onek, esku itxia
jasota galde egiten diola: «Bana ala biña?» Gure mutikoak bana
erantzunda galdu egiten du. Bigarrenean berriz irabazten du, bere
buruari onelaxe esan bait-dio: «Kokolo onek biña jarri dik lengoan,
eta oraingoan bana jartzeko tontoa naikoa izango duk. Bana esango
diat nik, ba.» Eta bana esan da irabazten du. Beste bein, lengoa aña-
ko kokolo ez dan beste batekin, buruak onelaxe emango dio: «La-
gun onek, lengo aldian «bana» esan dudala ikusi dik. Bigarrenekoan,
lengo kokolo arrek bezala, bere lenengo ustea «bana» jartzea izango
duk, baña gero, bere maltzurkeriak esango zioek errazegia dala ori,
eta azkenik «biña» jartzea erabakiko dik, len bezela. Nik beraz,
«biña» esango diat.» Bai esan eta bai irabazi ere. Orain zuk esan:
mutiko orren arrazoiketa, bere lagunak «suertia» deitzen zutena, zer
ote da gero ta gero ere?

—Arrazoikariaren adimena, bere kontrakoaren adimenarekin bat
egitea, besterik ez, erantzun nion.

—Orixe bada. Eta nik, garaipena ematen zion bat-egite biribil ori
nola egiten zuan galdetu nionean, ona mutikoaren erantzuna: «Nor-
bait, azkar ala tentel, on ala gaizto ote dan, edo-ta nerekin dagoan
unean nolako usteak ote dituan jakin nai ba dut, nere arpegia bere
arpegiaz batera itxuratu oi dut, albait zeatzen; alegia, berak arpegia
nolako, nik ere alako; eta gero zai gelditzen naiz, alik-eta nolako
pentsamentu ta sentimentuak nere buru-biotzetan sortzen diran so-
matu arte, ea oiek neronen arpegiarekin bat ote datozen...» Muti-
koaren erantzun ori, La Rochefoucauld'i, La Bruyère'ri, Macchiavel-
lo'ri edo Campanella'ri leporatu oi zaien sasi-sakontasuna baño asko
sakonagoa da gero!

—Eta, zenbat eta zeatzago neurtzen duan arrazoikariak bere kon-
trarioaren adimena, zeatzago beteko da bion arteko bateratze ori,
ez al da ola?

—Orrexeri dagokio gauza. Eta bateratze ori egiten ez dutelako
uts-egiten dute, orren sarri, Prefetak eta bere gizonak; eta baita, be-
ren kontrarioaren buru-indarra, adimena alegia, gaizki edo bat ere
neurtzen ez dutelako ere. Ez dute onen azkartasuna gogoan artzen,
beraiana baizik; eta ezkutu baten billa dabiltzanean, eurak nola iz-

kutatuko zuten moduari begiraten diote soil-soillik. Gauza batean bai, guztiz zuzen daude, alegia, beren azkartasuna arrunteko jendearentzat ona dala; bañan, oi-ezbezelako azkartasuna duan bat edo beste topatzen dutenean, muturruts gelditu oi dira, olako orrek azpiratuta. Beti gertatzen zaie ori, gaizkillea eurak baño azkarrago danean, eta maiz asko, tentelago danean ere. Ala ere, ez dute beren egin-moldea aldatzen; geienera jota ere, ustekabeko kasuren batek zirikatzen dituanean —eskupeko aundi-aundiren batek, adibidez— beren egin-molde zahar oiek ahal dan urrutiraño bultzatzen dituzte, beroien astapenak (16) ordea ezertan ere aldatzeke. D'ren kasu onetan, esaterako: zer egin dute bada, arako egin-molde edo sistema hura aldatu ta berriztatzeko? Deusik ere ez. Zer dira bestela arako zulatze oiek? Zer, orratz-bitarteko probaketak eta arakatzeak, eta lupa-bidez egindako miaketa aiek guztiak? Eta zer, egoitza osoa sailkatu ta sail bakoitzari numero bat ipintzea? Zer da guzti ori, diot, billaketa-molde uts bat baizik, ahal dan urrutiraño eramana? Eta molde orren oñarria, nun dago? Begira: Prefetak, gizon askoren buru-indarra, azkartasuna, aztertu ondoren, au nolakoa ta norañokoa dan ezagutu ondoren, ezagutza au oñarriztat arturik, billaketa-molde batzuk asmatu ditu, bere lanerako onartu, eta gero, lan ontan luzaro ta beti era berean arituaren arituaz, oituraz bezela erabiltzen ikasi du. Ez al duzu ikusten, gauza jakintzat jotzen duela orrek, karta bat izkutatu nai duan edozeñiek, beti aukeratuko duala ongi gordetako lekuren bat? Ez du uste izango, noski, leku ori, nai ta ez, ginbeleta-bidez alki batean egiñikako zuloa izango danik, bañan bai, orren antzeko besteren bat beintzat. Gorde, izkutatu, nolaz edo alaz estali... orra or, beti ta beti, gordetzaillearen asmoa... Prefetaren iritzian.

Eta, ez al duzu ikusten, zera, olako gordelekuak, ola-alako kasuetan eta irudimen eskaxeko pertsonak bakarrik erabilliak izaten dirala?, izkutaldi guztietan izkutatzeko modu biurri ori erabillia izan dala uste izatekoa da beraz; eta ala, gauza arkitzeko, ez dute billazailleak oso burutsu eta azkarrak izan bearrik; aski dute borondate oneko, tematsu ta arretatsu izan. Eta garrantzi aundiko kasua danean —edo, polizien begietan gauza ber-bera dana, eskupeko aundiren bat somatzen dutenean— doai oiek ez oi dute sekulan ere utsik egiten. Orain ulertuko duzu zer esan nai nuan, lenago zera esaten nuanen, alegia: karta ostua Prefetaren miaketa-barrutian egon balitz —bestela esan: baldin karta, Prefetak uste zuen moduan gorderik egon balitz— hura arkitzea gauza ziurra zala. Kargudun au berriz, aboa bete ortz gelditua da. Eta badakizu zergatik? Ministroa zoro uts bat dala uste dualako, olerkari izena irabazi dualako-ta beste gabe.

(16) Astapena: asi-masiak, printzipioak.

«Ero guztiak olerkari dira.» Ona Prefetaren iritzia, eta iritzi auxe aintzat arturik, eta «batez-beste» edo «non distributio modii» deritzan legez azturik, olerkari guztiak ero batzuk dirala pentsatzera iritxi da.

—Baña, berau al dugu olerkaria? galdetu nion. Badakit bi anai dirala, eta literatura-arloan bi biak irabazia dutela entzute ona. Ministroak, nik dakidanez, tartekien kontuaz (17) idatzi omen du, oso jakintsuki, bai orixe. Matematikari da au, beraz, ez olerkari.

—Oker zaude, ondotxo ezagutzen dut nik. Bata ta bestea da. Olerkari «eta» matematikari izanik, ongi arrazoikatu bearra zan; matematikari utsa izan balitz, ez zuan iñolaz ere arrazoikatuko, eta ala, Prefetaren eskuetan egongo zan.

—Arritu egiten naute zure ustekizun oiek, mundu guztiak uste duanaren kontrakoak dira-ta. Gizaldiz-gizaldi ongi mamitutako uste ta iritziak urratu nai izango ez dituzu gero! Munduaren iritzira eta aspaldi ezkeroz, arrazoirik bikaiñena, berebizikoena, «par excellence» alegia, matemati-arrazoia da, ain zuzen ere.

—«Il y a à parier —erantzun zuan Dupin'ek, Chamfort aotan artuaz— que toute idée publique, toute convention reçue, est une sottise, car ella a convenue au plus grand nombre.» Matematikariak, egia esan, beren alegiña egin dute zuk aipatzen duzun uste oker ori zabaltzeko, uste okerra alaere, naiz guztiak zuzentzat euki. Antze aundiz, «analisi» itza, algebrari ezartzen oitu-erazi gaituzte. Obe zuten antze ori beste nunbait erabili balute... Frantsesak izan dira xikana orren zabaltzailleak. Baña, itzak benetan artzekoak baldin badira, ots, itz baten baliotasuna eta adiera, bera nola erabiltzen dan modutik agertzen bada, orduan... bai alafede! «analisi» itza ba-dator kio «aljebrari»... alegia, latinezko «ambitus» itza, anbizioneari datorkion bezelaxe, edo «religio» errelijioari, edo «homines honesti» gizon prestuen saillari...

—Paris'ko zenbait aljebralarirekin eztabaidan sartua ikusten zaitut... baña tira, segi zazu.

—Auzipean jartzen dut nik, lojika soillez ez-baña beste edozein bidez landutako adimenaren indarra, gaitasuna... labur: baliotasuna. Gezurtzat jotzen dut bereziki matematika ikastetik ateratzen dan arrazoia. Itxuraren eta kopuruaren jakintza dira matematikak. Matematika-arrazoiketa, itxura ta kopurua lojikaren bidez aztertzea besterik ezta. Okerrik aundiena auxe da: aljebra «soilla» dalakoaren egiak ere, egia abstrakto, edo egia orokarrak (18) dirala uste izatea. Eta

(17) Tartekien kontu: cálculo diferencial.

(18) Orokar: jeneral.

oker ori ain da aundia, arriturik nago nola guziak egiazat artzen duten. Matematiko-axiomak ez dituzte nun-naiko ta noiz-naiko egiak agertzen. Elkarrekiko (19) egiak diran aiek —itxura ta kopuruareki-koak— gezurrak izan ditezke, askotan, moral-barrutian. Gezurra izaten da, moral-jakintzan, zati guzien batuketa, osoaren añaikoa dala. Kimi-jakintzan ere, uts-egiten du axioma orrek. Ar ditzagun bi motor, bat 10 zaldi-indarrekoa, bestea zazpikoa; biak alkartuta ematen duten indarra, ezta 17 zaldi-indarrekoa nai ta nai ez izango.

Ba-dira beste matematiko-egia asko, elkarrekiko, edo errelaziozko egiak baizik ez diranak; bañan matematikariak, oituraz, bere egia mugatuetatik ondoreak ateratzen ba-dakite, egia oiek nun-naiko ta noiz-naikoak balira bezela... munduak uste duan bezela, alegia. Bryant'ek «Mythology» deritzan bere liburu jakintsuan, aren antzeko oker-iturri bat aipatzen du, onela diolarik: «Naiz ta jentillen ipuiak iñork siñistu ez, sarritan aztu egiten zaigu au, eta aietatik ondoreak ateratzen ditugu, egiazko gertaerak balira lez.»

Aljebraleariak berriz eurak ere jentillak izaki jentillen ipuiak egiazat artzen dituzte, ondoreak aietatik atereaz; eta egiten dute ori, ez azkorrak diralako, ez ipuiak dirala aztutzen zaelako, baizik-ere ezin konprenituzko buru-auleri bat sufritzen dutelako. Laburki: nik ez dut iñoiz topatu matematikaririk, bere ekuazioez eta sustraiez kanpo konpianza merezi duenik; ezta bat ere, $x^2 + px = q$ dala, bere baitan fedezko artikulutzat artzen ez duenik. Esaiozu, txantxetan berderik eta gustokoa bazaizu, esaiozu zalduntxo oietako bati, $x^2 + px$ ori, noizpait ere ba-ditekela q ez izatea uste duzula; eta zure uste ori adirazi ondoan, anka egin zazu alik laisterren, bestela muturreko bat emango dizu seguru asko.

—Onenbestez esan nai dut —jarraitu zuan Dupin'ek, nik bere azken ateraldiari irri egiten nion bitartean— zera, ministroa matematiko soilla izan balitz, Prefeta txeke au neri emateko premian arkituko ez zala. Nik ordea, bai matematikari ta bai olerkari zala jakiñik, olako gizonak eskatzen zituen neurriak artu nituan, berari zegozkion zertzelada guziak ere kontuan eukita: kortetarra zala, sator-lanetan trebea zala... olako gizon batek, pentsatzen nuan, jakin bear zuen, ondo jakin ere, polizien jardunaren berri; igarri bear zituan —eta igarri zituala orain badakigu— kalean sufritutako ekiñaldiak; aurrez ikusi bear zituan bere etxean egindako billaketak. Aren gabazko aienaldiak, Prefetak lagungarritzat artzen zituanak, nik maltzurkeriak bezela ikusten nituan, alegia, Prefetari azterketa lasai bat egiteko aukera emateko pentsatuak, dokumentua jauregian ez zegoala lenbailen etsi zezan... eta bai etsi zuen alajana! Somatu ere

(19) Elkarrekiko: relativo.

nuan, arestian eta nolabait ere azaldu dizkitzudan ustekizun oiek, alegia: poliziak izkutuki-billa ari diranean erabili oi dituzten asi-masi aldakaitz oiek, somatu nuan, diot, ministroak ere kontuan artu bearko zituala nai ta ez. Eta orrexegatik arrunteko gordelekuak arbuiatu bear zituala. Ezin izan zitekean orren begi-lauso —egin nuan neregan— zera ez ikusteko, alegia, bere hoteleko zokorik izkutuena ere, agiriko arasak bezin zabal agertuko zirala Prefetaren begi, saio, ginbeleta ta lupa guzien aurrean. Ikusi nuan azkenik, errextasun aldera makurtu bearra zuala, bere gogoz ezpazan ere, beste biderik etzualako beñepein.

Gogoratuko zera nunbait nola eman zion parrari Prefetak, gure lenengo elkarrizketa artan, nik esan niolarik misterio au, agiri-agirikoau zalako bear-bada iruditzen zitzaiola orren illun.

—Bai egia... aren algarak! Parrez lertu ez zanean!

—Bai... Ba-dira materia-munduaren eta materia-gabekoaren artean antz aundiak ugari. Au dala-ta, egi-itxura eman diogu arako erretorika-dogmari, zera: argumentu bat indartzeko naiz azalpen bat edertzeko, metafora edo berdintza erabiltzea on litekela. «Vis inertiae» (pixu-lege)aren astapen edo printzipioa, adibidez, berbera omen da bai fisiko-munduan eta bai metafisikoan ere. Fisi-munduan egia baldin bada gorputz aundi bat beste txiki bat baño nekezago mugitzen ezala, eta gero bere mugimentua abiaduraren araberkoa izaten dala, orobat gertatzen da metafisi-munduan: eragin aundiko adimena, eragin eskaxagokoa baño sendoagoa, iraunkorrago ta gorabera ugariagokoa izan arren motelago ere izaten da, eta bere lenengo pausuetan trabatuago eta zalantzarago ibiltzen da. Beste adibide bat: konturatu al zera iñoiz, zein diran, dendetako letruetan, gure ikusi-naia geien piztutzen dutenak?

—Ez, eztut beñere kasorik egin.

—Ba-da igarri joku bat —jarraitu zuan— mapa baten gainean jokutzen dana. Jokalari batak, mapa orretako izen bat esaten dio besteari, eta onek aurkitu egin bear, irabazi nai badu. Uri naiz ibai naiz errialde naiz estaduren baten izena... laburki: maparen gainalde ñabarrean arki ditoken edozein. Jokalari asi-berriak, oitu-ezak, geienetan letra txikidun izenak aukeratu oi ditu, bestea larri jartzeko asmoz. Jokalari oituak berriz, oso bestelako itzak aukeratu oi ditu: maparen mutur batetik besteraño zabaltzen diran letra aundiko izen aietako bat edo beste, alegia. Abexek, kaletako letra aundi-aundiko iragarkiak eta izen-plakak bezela, nabarmenegi diralako noski, ez oi ditugu aintzat artzen. Eta kasu ontako begien ajolik-eza, buruaren ajolik-eza bezelakoxea dugu, adimenak sufritzen duan ajolik-eza, gauzarik agirienak pasatzen uzten dituean. Puntu au ordea, Prefetaren ulermena baño gorago, edo-ta beherago dago, agidanez. Onek ez

zuan inoiz sinistu ahal izan, karta hura izkutatzeko, guzien sudur-azpian jartzea bururatuko zitzaioke nik Ministroari, ongi gordetzeko biderik seguruenaren orixe zala eritzita. Zenbat eta geiago ausnartzen nituan nik gogoan gauza auek guztiak, zera: D'ren asmamen ausarta, zolia, zentzuzkoa... dokumentutik zerbait onik aterako bazuan, beti eskumendean euki bearra zuala... karta —Prefetak argi ta garbi erakutsi zuean— kargudun onen oiturazko billaketa-barrutian arkitzen ez zala... bai noski, segurtasun oso-osoaz atera nuan ondore auxe: karta gordetzeko, Ministroak bide egokienetik joaz, inola ere ez gordetzea erabakia zuala.

Ustekizun oiek buruan neuzkalarik, koloredun betaurreko pare bat jantzirik, goiz eder batean eta alegia deus ez, Ministroaren jau-regiko atea jo nuan. Etxean zegoan bera, aozabalka, etzanik, eta, oi bezela, nagikeritan, asper-miñak jota zegoalako itxurak egiñaz. Nik badakit baña, biziro kementsua dala gizona, munduan kementsurik baldin bada... inork ikusten ez dualarik ordea.

Arekin bat etortzeagatik, ni ere asi nintzan illetak jotzen. nere begi-auleria kausa zalarik, betaurrekoak erabilli bearra nuela-ta... oien azpitik bizkitartean gelako zoko ta leku guztiak osoz eta kontuz aztartzen nituan, aren izketari adi-adi nengoala irudi egiñez.

Luzaro eta arreta aundiz, etxeko jaunaren aurreko idazmaia ikuskatu nuan; bertan, zabalerik-zabalera, karta ta paper batzuk, bi edo iru musika-joare (20) eta zenbait liburu ikusi nituan. An ez zegoan ezer susmagarrik.

Noizpait ere, nere begiak, gelari jira-bira egiñik, papertegi edo txartel-zorro baten gainean erori ziran; kartoiezkoa zan, filigranaduna, itxuraz polita baña balio gutxikoa; brontzeko kako batetik tximini-buruaren erditsutik zintzilika zegoan, lokarri urdin eta zikin baten bitartez. Paper-zorro arrek iru-lau zisku zituan eta oietan bospasei bixita-txartel eta karta bakar bat. Zikin-zikin eta zearo maruskatuta ageri zan, erditik kasik bi zatitan egiña. Ba-zirudian, ezertarakoeza eritzita edo, bera puskatzeko asmoa izan zutela lenbizikoan; baña gero, lengo asmo au aldaturik, zegoan bezela uztea erabaki zutela. Zillu beltz aundi bat zeukan, D'ren monograma nabarmenkiro agertzen zuala; eta emakumezko letra txikiz egiña, Ministroaren beraren zuzenbidea. Goreneko zisku batean zegoan, bertara ajolagabeki, edo areago ere, erdeinuz egotzia.

Hura ikusi bezin laister, nik billatzen nuan berbera zala zaiñak eman zidan. Egia esan, bazan alde aundia, bai, Prefetak ain zeazki azaldu zigun karta artatik oraingo onetara. Onakoaren zillua aundia zan eta beltza, D'ren monogramarekin; arako artan, zillua txikia zan

(20) Musika-joare: instrumento de música.

eta gorri, S'tarren duke-armakin. Emengo onek, Ministroaren zuzenbidea letra ttipiz egiña zuen, emakumezkoen batek idatzia; lengo arrek, erregetar norbaiti zuzendua, letra ausarta zuan, dzartadakoa. Aundi-txikian bai, bateratsu ziran. Nik baña, ezberdintasun orretan alakoxe geiegikeri bat somatu nuan. Izan ere, zikin, tolestu ta marruskatuta zegoan... Ministroaren oituraz kontrakoa oso. Dokumentua, ezertarako balio etzuela nork-nai pentsa zezan moduan jarrita zegoan, antzadanez. Gauza oiek guziak eta gaiñera papera ain leku nabari batean kokatuta, edozeiñek ikusi ahal zezakean gisan —ots, neronen lengo usteari indarra ematen ziola— gauza oiek, diot berriz ere, -biziki susmagarri ziran, susmatzeko joana zanarentzat beñepein.

Nere ikustaldia ahal aiña luzatu nuan. Eta Ministroarekin, beroni beti kilikagarri izaten zaion gai batez mintza ta mintza nengoan artean, nere begi-indar osoa kartaren gaiñean finkatu nuan. Eta bere itxuraz eta zorroan zuan egoeraz ongi gogoratzeko, ederki eragin nion oroimenari. Oarpen bat egin nuan azkenean, nere lengo zalantzizpiak —zalantz-izpirik baldin banuan— osotoro uxatu zituana. Orra zer: paperaren ertzak aztertuaz, bear baño zanpatuago eta zaharrago agertzen zirala konturatu nintzan... Nola gelditu oi diran, paper gogor batean egindako izurrak (21) izurgailu edo plegatzaille batekin alde batera tolestu ta zanpatu ondoren, berriz ere tolestu ta zanpatzen dugunean, bañan itzulitara, beste aldera, ta lengo marra edo ertz berberatatik? Ba orixe bera. Aski nuan orrenbestez; argi ta garbi zegoan, karta hura itzulikatua, guante bat bezela barrendik kanporatua zegoala, eta gero beste zuzenbide bat eta beste zillu berri bat erantsi zizkiotela.

Alde-egin nuan Ministroarenetik, bere maiaren gaiñean urrezko rape-kutxatilla bat utzita.

Urrengo goizean kutxatillaren aitzakiz joan eta aurre-eguneko solasari gogo ta bizi lotu giñan. Alako batean, zarata ikaragarri bat, pistola batek egiña zirudiana, entzun genduan, jauregiko leioaren azpi-azpian; eta berealaxe, izugarritzko deadarrak, bildurrak jotako jendearen karraxiak ugari. D', leio-alderutz joan zan antxintxika, hura zabaldu ta kanpora begira jarri zan. Artean nik, paper-zorroraño eldu, karta artu, patrikan sartu eta fak-simil bat —kanpotik beñepein aren irudikoa— beraren lekuan ipiñi nuan... etxean eta arreta aundiz tajutua nuan, ogi-mamiz egindako zillu baten bidez D'ren monograma irudikatuz.

(21) Izur : pliegue.

Kaleko zarata, mosketedun gizon kasketatsu batek sortua zan, bere izkillua emakume ta aurren erdian ustuta. Balarik gabe egin zuala erakutsi ahal izan zuan gizon arrek, eta bere bideari jarraitzen utzi zioten, illargi-jo edo mozkortiren bat zala siñistuta. Bera aienatu bezin laister D' itzuli zan leiotik, eta ni ere arrek, karta artu ondoren leiora joana nintzan eta. Andik laister, egur egin nion.

Illargi-jotako hura, nik agindutako gizon bat zan.

—Baña, zer asmo zenduan —galdetu nion— karta-trukatze ori egiteko? Ez ote zenduan obe, lengo bixitan bertan, zabal-betean artu ta anka egin?

—D' —erantzun zidan— gizon ausarta da, dzartadako gizona benetan. Ba ditu gaiñera etxean zerbitzari leialak. Zuk esandako zorakeri ori egin ba-nu, ez nintzakean aren etxetikan bizirik irtengo. Paris'ko erri zintzoak ez zukean geiago nere izenik entzungo. Banuan, orrez gaiñera, neri-neroneri zegokidan arrazoitxo bat. Nere politika-usteak zein diran badakizu zuk. Egiteko ontan, arako andrearen alde jokatu dut. Joan diran illabete auetan Ministroaren esku artean egona da bera; orain berriz Ministroa da aren eskuetan arkitzen dana; karta galdu duala ezpaitaki, galdua ezpalu bezela jokatu nai izango du-eta, lengo «chantaje»ari jarraituaz; eta onela berak egingo du, bidenabar, beraren politiko-ondamena. Bere erorikoa, zalapartatsu ta parragarri izango da gero! Ederki da noski «facilis descensus Averniz» mintzatzea, baña igoaldi guztiez esan diteke emen, Catalani'k (22) kantu-gaiñean esaten zuan arakoa: «errezago dala igotzen, jeisten baiño». Kasu ontan, amiltzera dijoan gizona ez zait begiko, ez atsegin, ez kupidagarri ere. D' dalako ori, egiazko «monstrum horrendum» oietako bat duzu, jeñu prestuez bat. Aitortzen dizut alaz guztiz, berebiziko poza artuko nukeala, aren gogoetak ezagun ahal banitza, noiz-eta, Prefetak «gorenengo norbait» deritzaion andre arrek erronka egiñik, karta-billa joan ta nik utzitakoa irakurri bearra izango duanean!...

—Zer ba! Utzi al zenion bertan ezer idatzirik?

—Bai ba, aren barrua zuri-zuri uztea, itsusi, iraingarri izango zala-ta... Bein batean eta Vienan, ezegiteko bat egin zidan berak, eta nik, txit arpegi onez, «gogoratuko nintzala»ko itza eman nion. Eta ola, oraingoan bera baño azkarrago nor izan ote dan jakin naiko zuala-ta, arrastoren bat ez uztea penagarri izango zan. Ondotxo eza-

(22) Joan mendeko andre kantari famatua.

gutzen bait-du nere idazkera, paperaren erdi-erdian itz abexek kopiatu ta ipiñi nizkion:

«... un dessein si funeste
s'il n'est digne d'Atrée est digne de Thyeste.»

Itz oiek, Crébillon'en «Atriarena» deritzan komedian arkituko dituzu.

R. BOZAS-URRUTIA'K
euskerara itzuli du.

Madrid'en

1968-IX-25.

